

Sabina Hofmanová
Jazykový sexismus v současné španělštině
(posudek vedoucího diplomové práce)

Posuzovaná práce se věnuje tématu, které poslední dobou přitahuje značnou pozornost, je ale dosti obtížné ke zpracování, protože svou povahou jednoznačně přesahuje pole (socio)lingvistiky – a mnohé studie, které se mu věnují, dokonce popírají platnost některých obecně uznávaných lingvistických tvrzení. Sabina Hofmanová se pokusila téma jazykového sexismu (obecně a také v aplikaci na španělštinu) pojednat způsobem, který kombinuje hlediska lingvistická a genderová, a být přitom co nejobektivnější. Tento úkol se jí myslím podařilo splnit, takže její práce představuje velmi solidní, nepředpojatý popis stavu věcí.

Práce sestává ze sedmi kapitol. První z nich uvádí čtenáře do problematiky, charakterizuje fenomén jazykového sexismu a základní východiska tzv. genderové lingvistiky. Druhá kapitola je věnována klíčovému problému, totiž otázce, zda může být jazyk sexistický. Třetí kapitola v obecné rovině posuzuje jevy, jež bývají považovány za projev sexismu v jazyce – a následující kapitoly jsou pak monograficky věnovány těm nejdůležitějším, totiž rodu, slovní zásobě a „sexistickému“ užívání jazyka. Závěrečná kapitola pak shrnuje základní výsledky práce.

V úvodu svého hodnocení bych chtěl upozornit na hlavní úskalí tématu. V poslední době je běžné, že se při výzkumu určitého jazykového fenoménu využívají nástroje různých disciplín. Obtížnost kombinace lingvistických a genderových východisek spočívá v tom, že tato východiska jsou svou podstatou zcela odlišná. Moderní lingvistika je „tvrdá“ věda, která na základě analýzy rozsáhlého množství dat popisuje stav zkoumaného jevu, a interpretace těchto dat zásadně omezuje nebo dokonce vylučuje subjektivní náhled (zdůrazňuji, že mluvím o moderní lingvistice, nikoli o jazykové složce tradiční filologie, jejíž postupy byly odlišné). Přístup genderově orientovaných textů je odlišný: v jazyce jsou na základě osobního názoru autora textu vytipovány „sexistické“ rysy, ty jsou pak popisovány a kritizovány – a většinou následuje snaha uměle do jazyka zasáhnout. Jistě zde můžeme hledat jistou podobnost s tradičním utvářením normy spisovného jazyka: v každém jazykovém společenství existuje instituce, která se snaží jazyk spoluutvářet definováním normy spisovného jazyka, nicméně tyto zásahy jsou v moderní době vedeny pouze úvahami o systémovém fungování jazyka, nikoli apriorními předpoklady utvářenými mimo jazyk.

Za zásadní pozitivní rys práce Sabiny Hofmanové považuji její schopnost důsledně odlišovat tato tak rozdílná východiska: u každého studovaného jevu vždy odlišuje pohled lingvistický a pohled genderový, což například vede ke konstatování, že z lingvistického hlediska nelze žádný jazyk považovat za sexistický (s. 16; tím vlastně pro lingvistu do značné míry končí téma, jež je hlavní náplní jazykových genderových studií) nebo že generická funkce maskulina je prostým systémovým lingvistickým faktem, nikoli projevem diskriminace. Tento rys práce oceňuji zejména proto, že autorka už

volbou tématu a způsobem jejího zpracování dává najevo, že má k tématu blízko, že ji zajímá – a přesto zachovává „vědecký“ odstup, což není u prací s tímto tématem běžné.

Velmi zajímavá je autorčina rekapitulace polemiky, již vedl zřejmě nejvýznamnější současný španělský lingvista Ignacio Bosque s autory „manuálů nesexistického vyjadřování“, jichž v poslední době vzniklo ve Španělsku několik. Jeho vstřícná, přitom objektivní analýza jednotlivých názorů ukazuje, že mnohé z inovativních návrhů jsou zcela v rozporu s přirozeným systémem jazyka a že jejich aplikace by velmi komplikovala komunikaci.

V práci jsou zároveň obsaženy trefné poznámky, které ukazují na to, že k mnohým nedorozuměním v této oblasti přispěla i tradiční lingvistika/filologie (viz například definice rodu v gramatice Královské akademie z roku 1931).

Součástí práce jsou i korpusové analýzy, analyzující mj. označení žen v profesích donedávna vyhrazených mužům (s. 32n.). Vzhledem k tomu, jakými korpusovými nástroji dnešní hispanistika disponuje, by tyto „případové studie“ jistě mohly rozsáhlejší a podrobnější – v této podobě spíše ilustrují úvodní teoretické výklady –, avšak je mi jasné, že detailní rozbor dat by musel vzít v úvahu řadu jazykových souvislostí, jež nejsou předmětem práce (např. vytváření ženského rodu substantiv není zdaleka tak předvídatelné a ovlivnitelné, jak by se mohlo z některých genderových studií zdát; bylo by třeba vzít v úvahu tlak jazykové normy, systémové souvislosti existence jednotlivých forem atd.).

Zajímavé jsou i výklady o sexistickém užívání jazyka – v tomto ohledu jistě nebude sporu mezi lingvistikou a genderovými studiemi: jazyk lze použít a zneužít k libovolným účelům, tedy i k sexisticky laděným útokům (úvahy na s. 42 n., věnované nadávkám, jsou nicméně poněkud paradoxní: požadovat korektnost při nadávání je nejspíš protimluv).

K obhajobě mám jediný konkrétní dotaz: mohla by autorka na základě svých korpusových analýz stručně shrnout, která substantiva se v úzu nejvíce vzpírají očekávatelnému vývoji, tj. že se bude přechýlená podoba užívat všude tam, kde je to formálně možné?

Hodno ocenění je nesporně autorčino kultivované vyjadřování – jazykově a formulačně jde o výbornou práci (jinou věcí jsou občasné překlepy, např. významná česká bohemistka se jmenovala Čmejrková).

Práce je rozsahem nevelká, ale dle mých propočtů splňuje požadované parametry.

Celkově se domnívám, že předložený text zcela splňuje požadavky kladené na diplomovou práci, doporučuji ho k obhajobě a předběžně hodnotím stupněm *výborně*.

V Praze dne 14. 8. 2016

doc. PhDr. Petr Čermák, Ph.D.